

wieku dociekań i dylematów (s. 390–410). Dwa kolejne opracowania przybliżają zaplecze geograficzne, historyczne, kulturowe, a przede wszystkim biblijne pielgrzymowania i nauczania Jana Pawła II po krajach biblijnych. Ks. W. Chrostowski ujawnia przy tym swoją dogłębną znajomość myśli Papieża, i to nie tylko tę teologiczną. Ostatni zaś dział stanowią „rozmaitości”, bodaj najciekawsze dla wielu czytelników, a to z powodu aktualności poruszanych problemów. Kto dobrnął do końca, ten – z wypiekami na twarzy – będzie czytał o sensacyjnym kreowaniu odkryć biblijnych, które podejmują pisma wielkonakładowe i kolorowe. Już sam tytuł *Archeologia biblijna jako kreowanie przyszłości* (s. 473–492) intryguje i zachęca do czytania. Autor tych wszystkich tekstów proponuje także czytelnikowi, by włączył się w dyskusję o dokonujących się zmianach w sytuacji teologii i biblistyki w Polsce,

z punktu widzenia seminarium duchownego, czy w kontekście uczelni publicznej, której wydział teologiczny jest tylko jednym z wielu. W ostatnim zaś opracowaniu specjalista od Starego Testamentu poszukuje śladów interpretacji żydowskiej w twórczości Żyda, katolika, pisarza, tłumacza, a przede wszystkim człowieka Biblii, R. Brandstaettera.

Autor tych wcześniej drukowanych gdzie indziej publikacji, teraz zaś w jednym, opasłym tomie (553 strony), znany jest z erudycyjnego przedstawiania różnych zagadnień, zarówno w wykładzie naukowym, jak i w gatunku tzw. wysokiej popularyzacji. Także i w lekturze tak zróżnicowanych tekstów czytelnik nie będzie zawiedziony. Wprost przeciwnie, zostanie ubogacony o wiele nowych myśli, inspiracji, elementów wiedzy, a wszystko to po to, by Słowo Boże mogło przemówić w sposób bardziej czytelny.

Ks. Roman Pindel

Elżbieta Osewska, *Edukacja religijna w szkole katolickiej w Anglii i Walii w świetle Living and Sharing Our Faith. A National Project of Catechesis and Religious Education*, Tarnów 2008, Wydawnictwo Biblos, ss. 453, ISBN 978-83-733267-0-5

„Gdy w pełnieniu swej szczególnej misji Szkoła Katolicka, w sposób systematyczny i krytyczny, przekazuje kulturę w świetle wiary, gdy wychowuje osobowość według wzoru chrześcijańskiego i dokonuje w ten sposób syntezy zarówno wiary i kultury, jak również wiary i życia, jest jednocześnie świadoma znaczenia, które przypada nauczaniu doktryny ewangelicznej, jak ją Kościół katolicki podaje. To nauczanie stanowi w istocie podstawowy składnik działania wychowawczego, które stara się doprowadzić ucznia do wyboru faktów przy znajomości przyczyny i układania według ich ży-

cia” (Kongregacja ds. Edukacji Katolickiej, Szkoła katolicka, Nr 49). Edukacja religijna jest niewątpliwie podstawowym elementem procesu dydaktycznego i wychowawczego w szkole katolickiej. Szkoły katolickie w Polsce w szczególny sposób dbają o nauczanie religii i wychowanie katolickie swoich uczniów poszukując nieustannie nowych interesujących rozwiązań. Stąd z dużym zainteresowaniem należy przyjąć omawianą książkę, będącą jednocześnie rozprawą habilitacyjną (kolokwium habilitacyjne – 22 VI 2009 r., Wydział Teologiczny UKSW), podejmującą zagadnienie edukacji

religijnej w szkołach katolickich na terenie Anglii i Walii. Rozprawa została wydana w wydawnictwie „Biblos” w serii: „Rozprawy naukowe”.

Najpierw należy zauważyć, że jest to pierwsze tak wyczerpujące opracowanie monograficzne dostępne w języku polskim. Co więcej, nie ma również takiego opracowania w językach obcych, gdyż brytyjscy specjaliści skupiali się w swoich badaniach raczej na powstaniu i rozwoju szkół katolickich, a mniej odnosili się do edukacji religijnej. Dodatkowo niniejszą rozprawę należy przyjąć z dużym zainteresowaniem, gdyż w języku polskim dostępne są tylko kilkudziesięć wzmianki lub opracowania dotyczące nauczania religii w szkołach państwowych w Wielkiej Brytanii, natomiast ze względu na niewielkie kontakty polsko-brytyjskie w zakresie katechetyki i edukacji religijnej, brakuje opracowań na ten temat. Trzeba zatem docenić ogromny wysiłek Autorki, która nie tylko zebrała i przeanalizowała literaturę przedmiotu, udostępniając ją polskiemu czytelnikowi, ale również dokonała wnikliwej analizy materiałów archiwalnych zgromadzonych w Archiwum Narodowego Projektu Katechezy i Edukacji Religijnej „Living and Sharing Our Faith” (London, Eccleston Square 9).

Recenzowana monografia posiada jasną i przejrzystą strukturę. Składa się z wykazu skrótów, wstępu, czterech treściowo spójnych rozdziałów, które prezentują pełny, całościowy obraz podjętego zagadnienia, a także zakończenia, bibliografii, spisu tabel oraz streszczenia w języku angielskim. W rozdziale pierwszym: „Kontekst społeczny, polityczny, religijny i edukacyjny w Anglii i Walii” został przybliżony wielowymiarowy kontekst Anglii i Walii, bowiem było to niezbędne w formułowaniu koncepcji edukacji religijnej w szkole katolickiej.

Autorka z dużą znajomością zagadnienia zaprezentowała pluralizm etniczny, kulturowy i religijny, wskazując na jego przyczyny i konsekwencje społeczne. Ukazała również sytuację Kościoła katolickiego w Anglii i Walii, który mimo prześladowań stopniowo umacniał swoją rolę i znaczenie w społeczeństwie. Poświęciła także uwagę przemianom systemu edukacji w Anglii i Walii, a zwłaszcza wpływowi poszczególnych reform edukacyjnych na sytuację edukacji religijnej w szkole publicznej i wyznaniowej.

W rozdziale drugim: „Geneza i rozwój *Living and Sharing Our Faith. A National Project of Catechesis and Religious Education*” ukazano przyczyny powstania i rozwój „Narodowego Projektu” ze szczególnym uwzględnieniem jego założeń dotyczących charakteru szkoły katolickiej, edukacji towarzyszącej rozwojowi wiary człowieka oraz przygotowania programu i podręczników edukacji religijnej. Autorka poddała analizie nie tylko przyczyny i rozwój „Projektu”, ale również sięgając do wyników badań empirycznych, przedstawiła jego ewaluację.

Natomiast w rozdziale trzecim: „Natura, cele i środowiska edukacji religijnej” Autorka omówiła dynamikę rozwoju ujęcia natury edukacji religijnej. Następnie przyjmując założenia „Projektu”, wskazała, iż edukacja religijna nawet w szkole katolickiej może realizować cele poznawcze i wychowawcze, jednak nie jest w stanie w pełni osiągnąć celów inicjacyjnych. Stąd wysuwane propozycje ścisłej współpracy z innymi środowiskami rozwoju wiary, zwłaszcza z rodziną i parafią. Autorka nie tylko przedstawiła poszczególne zagadnienia, ale podjęła próbę oceny założeń, rozwoju i realizacji.

W ostatnim, czwartym, rozdziale: „Kryteria doboru treści i metod w edukacji religijnej” dokonując wnikliwej analizy dokumentów katechetycznych i edukacyjnych

Kościła katolickiego w Anglii i Walii oraz programów i podręczników edukacji religijnej, Autorka wykazała, iż w pierwszym etapie rozwoju „Projektu” dominowały głównie treści teologiczne, a podstawowymi kryteriami doboru było Pismo Święte, doktryna katolicka, liturgia, doświadczenie egzystencjalne i religijne. Później pojawiło się więcej treści antropologicznych i egzystencjalnych, chociaż najnowszy dokument Kościła katolickiego Anglii i Walii „Religious Education Curriculum Directory for Catholic Schools”, który można porównać z podstawą programową czy też wskazaniami programowymi, odwołuje się przede wszystkim do treści teologicznych, wskazuje to jednak na ich aplikację do życia chrześcijańskiego.

Uwagę zwraca bardzo bogaty spis bibliograficzny, w którym odnajdujemy zarówno dokumenty Kościła katolickiego Anglii i Walii, programy i materiały edukacji religijnej i katechezy wydane w ramach „Projektu”, a przede wszystkim materiały archiwalne, których zgromadzenie – jak należy przypuszczać – wymagało odwagi, samozaparcia i trudu, aby uzyskać pozwolenie na dostęp do archiwum, jak i wielokrotnych wyjazdów i pobytu w Londynie, w celu dokonania tak wnikliwej kwerendy archiwalnej. Znaczący jest zatem fakt, iż zgromadzony i wykorzystany cały materiał źródłowy i literatura przedmiotu jest w języku angielskim. Korzystanie z obcojęzycznych źródeł i literatury przedmiotu często powoduje uzależnienie od struktur gramatycznych języka obcego, podczas gdy w niniejszej rozprawie Autorka zachowała piękny, klarowny, przejrzysty i zrozumiały

sposób naukowego wyrażania się w języku polskim. Z perspektywy polskiego czytelnika z jednej strony cenne wydaje się prezentowanie w przypisach fragmentów oryginalnych materiałów źródłowych, a z drugiej strony uprzystępnienie charakteru dokumentów archiwalnych poprzez podanie ich nazw w języku polskim. Oryginalne nazwy poszczególnych materiałów archiwalnych zostały zachowane w spisie bibliograficznym. Na uwagę zasługuje solidnie i jasno udokumentowany tok myślenia Autorki.

Recenzowana książka Pani dr hab. Elżbiety Osewskiej ubogaca polską myśl z zakresu edukacji religijnej o nową perspektywę i ujęcie. Wypełnia lukę w polskiej literaturze katechetyczno-edukacyjnej, a po przetłumaczeniu na język angielski, także w anglojęzycznej literaturze przedmiotu. Wydaje się, iż byłoby wskazane, aby Autorka kontynuowała swoje badania rozszerzając je o koncepcję edukacji religijnej w szkołach niewyznaniowych na terenie Anglii i Walii. Edukacja religijna w szkole katolickiej w Anglii i Walii w świetle „Narodowego Projektu” posiada wiele wartości z punktu widzenia formacji w polskiej szkole. W ten sposób staje się swoistym wezwaniem do pogłębionej analizy i dalszych badań nie tylko nad edukacją religijną w szkole katolickiej, ale również nad koncepcją edukacji religijnej w państwowej szkole w Polsce. Z tych między innymi powodów niniejsza praca zasługuje na uwagę szerszego grremium odbiorców, zwłaszcza podejmujących zagadnienia z zakresu edukacji religijnej w ogóle lub w różnych krajach Europy czy też szkoły katolickiej.

Ks. Józef Stala